

РОЗДІЛ 9

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/113>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У НЕВІДКЛАДНИХ ВИПАДКАХ

FEATURES OF SEARCHING IN EMERGENCY CASES

Білоус І.М., к.ю.н.,
доцент кафедри права

Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету

Важливе значення у розкритті кримінального правопорушення відіграє проведення обшуку, оскільки правопорушник, навіть якщо детально спланував свої незаконні дії, неспроможний знищити всі предмети, які допоможуть викрити його у скоєнні суспільно небезпечних діянь. Обшук з одного боку спрямований на одержання речових доказів, з іншого – обмежує конституційні права та свободи особи. В нормах кримінального процесуального законодавства приділяється значна увага обшуку, що проводиться у невідкладних випадках, визначені правові підстави проведення обшуку, процедуру проведення обшуку, обов'язок вжити відповідних заходів для забезпечення присутності осіб, права та законні інтереси, яких можуть бути порушені та обмежені, а також легалізація проведеного обшуку у невідкладних випадках.

У статті досліджуються питання організації процесуального порядку та тактики проведення обшуку у невідкладних випадках. Розглядаються процесуальні дії, що сприяють ефективному проведенню обшуку у невідкладних випадках з урахуванням специфіки кримінального правопорушення, психологічного стану особи, у якій проводять обшук. Розкриваються процесуальні проблеми, пов'язані із залученням захисника, спеціаліста, перекладача, понятяго, окреслені суперечливі положення, які виникають під час проведення обшуку у невідкладних випадках. Аналізується кримінальне процесуальне законодавство та практика його застосування пов'язане із необхідністю проведення обшуку у невідкладних випадках. Висвітлені пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства щодо проведення слідчої (розшукової) дії – обшуку у невідкладних випадках.

Ключові слова: захисник, кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, невідкладні випадки, обшук, поняті, слідчі (розшукові) дії, слідчий, слідчий суддя, ухвала.

A search plays an important role in the detection of a criminal offense, since the offender, even if he has planned his illegal actions in detail, is unable to destroy all objects that will help expose him in the commission of socially dangerous acts. The search, on the one hand, is aimed at obtaining material evidence, on the other hand, it limits the constitutional rights and freedoms of a person. In the norms of criminal procedural legislation, considerable attention is paid to the search conducted in urgent cases, the legal grounds for conducting the search, the procedure for conducting the search, the obligation to take appropriate measures to ensure the presence of persons, the rights and legitimate interests of which may be violated and limited, are defined, and as well as the legalization of the conducted search in urgent cases.

The article examines issues of procedural order organization and search tactics in emergency cases. Procedural actions that contribute to the effective conduct of a search in urgent cases are considered, taking into account the specifics of the criminal offense and the psychological state of the person being searched. Procedural problems related to the involvement of a defense attorney, specialist, translator, and witness are revealed, and conflicting provisions that arise during a search in emergency cases are outlined. Criminal procedural legislation and the practice of its application are analyzed in connection with the need to conduct a search in urgent cases. Proposals for improvement of criminal procedural legislation regarding investigative (search) action - search in urgent cases are highlighted.

Key words: defender, criminal proceedings, criminal offense, urgent cases, search, witnesses, investigative (search) actions, investigator, investigating judge, decision.

Постановка проблеми та її актуальність. Під час кримінального провадження слідчий, прокурор, слідчий суддя, керівник органу досудового розслідування та інші службові особи органів державної влади повинні дотримуватися положень норм законодавства у межах прав та свобод людини, вимог Конституції України, Кримінального процесуального кодексу, міжнародних договорів. Особливу увагу заслуговує дотримання під час досудового розслідування проведення слідчої (розшукової) дії – обшуку у невідкладних випадках. У частині 1 ст. 233 КПК України зазначено, що ніхто не має право проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім невідкладних випадків, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення [3].

Вище вказана процедура відповідає міжнародно-правовими стандартам, згідно ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод передбачено, що органи державної влади не можуть втручатися у здійснення права на повагу до свого житла, крім

випадків коли втручання здійснюється згідно із законом в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання правопорушенням, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [5].

Водночас мають місце проблеми, які потребують подальшого наукового осмислення, оскільки спрощена процедура обшуку обмежує конституційні права особи на недоторканість житла, що вимагає чіткої законодавчої регламентації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній літературі предметом наукових досліджень проведення огляду й обшуку житла особи займалися такі вчені, як: Ю.П. Аленін, О.М. Бандурка, Ю.М. Грошевий, В.Г. Гончаренко, Є.Д. Лук'янчиков, І.Ф. Літвінова, В.Т. Маляренко, М.А. Погорецький, В.Я. Тацій, Л.Д. Удалова, В.Ю. Шепітько та ін.

Метою статті є дослідження юридичних підстав проведення обшуку у невідкладних випадках, визначення деяких проблемних питань процесуальної регламентації проведення обшуку у невідкладних випадках.

Виклад основного матеріалу. Згідно вимогам кримінально-процесуального законодавства ніхто не має право

проникнути до житла особи чи іншого володіння, інакше як за підставою ухвали слідчого судді. Однак слідчий, дізнавач, прокурор керуючись ч. 3 ст. 233 КПК України мають право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. У такому разі прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 КПК України, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого, дізнавача про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому статтею 255 КПК України [3].

У засобах масової інформації, зокрема на сайтах адвокатів є інформація, про те, що правоохоронні органи на підставі ч. 3 ст. 233 КПК України проводяться обшуки через тиждень, місяць після скоєного кримінального правопорушення, тоді як безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, можливо тільки відразу після того, як особа його скоїла [1].

Аналізуючи судову-слідчу практику, слідчі судді виносили ухвали про задоволення клопотання про проведення обшуку у невідкладних випадках виходячи з наступного:

- розкриття кримінального правопорушення «по гарячій слідом»;
- проведення обшуку необхідне для припинення подальшої незаконної діяльності особи;
- особа намагається знищити докази по кримінальному провадженню;
- особа, яка розшукується, перебуває у певному місці і може переховатися;
- коли виникають підстави проведення обшуку під час проведення іншої слідчої (розшукової) дії;
- якщо життя і здоров'я людини є під загрозою;
- на момент проникнення до житла особи не було можливості отримати дозвіл від слідчого судді (наприклад: в нічний час переслідують злочинця, який забіг у житло);
- було зумовлено врятуванням майна;
- обставини кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України, вимагали негайного огляду іншого володіння особи з метою встановлення наявності слідів кримінального правопорушення.

Однак, не завжди слідчі судді задовольняють клопотання слідчого, підставами про відмову у задоволенні клопотання слідчих поданих у порядку ч. 3 ст. 233 КПК, є:

- порушення строків звернення, встановлені ч. 3 ст. 233 КПК;

- в клопотанні слідчі не обґрунтовували і не підкріплювали конкретні матеріальні джерела, які були покладені в основу процесуального рішення проведення обшуку у невідкладному випадку;
- був проведений невідкладний обшук після проведення оперативної закупівлі;
- коли слідчий суддя відмовляв в задоволенні клопотання, не мотивуючи своє рішення належним чином.

Розуміння невідкладного випадку ми сприймаємо ситуацію, яка виникла несподівано, зумовлена обмалем часу для ухвалення рішення для звернення до прокурора та слідчого судді та несвоєчасне проведення обшуку призведе до втрати доказів.

Погоджуючись із думкою Калугіним В.Ю., перед проведенням огляду чи обшуку у невідкладних випадках, за винятком випадків безпосереднього переслідування особи після вчинення кримінального правопорушення, слідчий чи прокурор мають винести процесуальне рішення про проведення слідчої (розшукової) дії [4]. Таке рішення буде мати правову підставу для проведення таких дій. Забезпечить виникнення певних процесуальних прав і обов'язків, а також винесена постанова буде гарантією дотримання процесуальних прав осіб у яких проводиться обшук у невідкладних випадках, з можливістю її у подальшому оскаржити.

При проведенні обшуку у невідкладних випадках правоохоронці повинні дотримуватися норм кримінального процесуального законодавства. Якщо провели обшук до моменту реєстрації кримінального провадження до Єдиного реєстру досудових розслідувань, проведення такого обшуку буде незаконним і всі докази, які будуть вилучені під час обшуку будуть визнані недопустимими.

2 травня 2022 року набули законної сили зміни внесені до Кримінального процесуального кодексу України, в яких зазначено, що проведення слідчих (розшукових) дій в нічний час з 22.00 години до 6.00 години допускається у невідкладних випадках та без присутності понятих, якщо їх залучення є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, у такому разі обшук фіксується безперервним відеозаписом [2].

Проведення обшуку без ухвали слідчого судді надається таке право лише слідчому чи прокурору, за умовою, що є реальна невідкладність його проведення для врятування життя або майна, якщо зі спливом часу, який необхідно для отримання ухвали у слідчого судді на проведення обшуку, майно може бути знищено чи пошкоджено.

Майно, яке треба рятувати шляхом обшуку у невідкладних випадках, може бути:

- речові докази (об'єкти, що були знаряддям вчинення злочину; матеріальні об'єкти що зберегли на собі сліди кримінального правопорушення; гроші, цінності здобуті злочинним шляхом; предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій);
- документи, що можуть бути визнані доказами по кримінальному правопорушенню;
- гроші, цінності та інші речі, які підлягають спеціальній конфіскації, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна.

Вилучене майно обов'язково необхідно зафіксувати у протоколі обшуку, що забезпечує у подальшому можливість використання у кримінальному провадженні, як доказів. Верховний суд у постанові від 24.09.2020 р. № 306/2629/17 зазначає, якщо в протоколі обшуку відсутній деталізований опис ознак виявлених речей та предметів, є доказом недопустимим.

Для участі у проведенні обшуку можуть бути запрошені потерпілий, підозрюваний, захисник та інші учасники кримінального провадження, однак ми розуміємо, що в повній мірі не реалізується право особи запросити захисника під час обшуку у невідкладних випадках, особливо, якщо обшук відбувається у нічний час. Оскільки в Кримінально процесуальному кодексі неоднозначно вказана участь захисника під час обшуку, можна висувати вимогу про початок обшуку тільки після прибуття адвоката, незалежно від статусу особи у кримінальному провадженні. Слідчий керуючись ст. 236 КПК зобов'язаний допустити адвоката до обшуку на будь-якому етапі його проведення. Ці норми КПК необхідно конкретизувати для уникнення неоднозначного трактування.

Висновки та пропозиції. Обшук необхідно розуміти як слідчу (розшукову) дію за допомогою якої можна виявити і вилучити предмети, документи, цінності, що

мають значення для кримінального провадження, а також розшуку осіб і трупів. Для того, щоб зібрані докази під час обшуку були допустимі, потрібно дотримуватися норм кримінального процесуального законодавства України. На нашу думку, аналізуючи слідчо-судову практику, порядок проникнення у житло чи інше володіння

особи у невідкладних випадках потребує вдосконалення положень кримінального процесуального законодавства, а саме в ч. 3 ст. 233 КПК необхідно розширити невідкладні випадки, які дають можливість правоохоронним органам провести такий обшук не порушуючи прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманов О.М. Проникнення заради доказів. Закон і бізнес. 2019. № 38 (1440).
2. Закон України Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України (КПКУ), 2019. URL: https://urist-ua.net/кодекси/кримінальний_процесуальний.
4. Калугін В.Ю. Правова регламентація невідкладних випадків проникнення до житла чи іншого володіння особи в ході досудового розслідування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3 С. 159-163
5. Посібник за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод Право на повагу до приватного і сімейного життя URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/1259d4263dac852ef056_file.pdf